

ПОБУДОВА СИСТЕМИ КООПЕРАТИВНО-ІНТЕГРАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В АПК

Т. М. Ратошнюк, к. е. н., с. н. с.

Інститут сільського господарства Полісся НААН України

Досліджено розвиток підприємництва в аграрній сфері та розроблено теоретичні засади щодо удосконалення кооперативно-інтеграційного розвитку аграрного підприємництва в умовах євроінтеграції.

Постановка проблеми. Важливим орієнтиром розвитку аграрного підприємництва та зростання ефективності функціонування агропромислових формувань є забезпечення завершеності циклу виробництва та реалізації готової продукції. Необхідність перетворень у діяльності підприємств аграрного сектору економіки веде до появи нових механізмів і форм взаємодії між суб'єктами господарювання, зростання взаємозалежності у сфері розподілу і використання ресурсів, що спричиняє необхідність узгодження сукупності взаємопов'язаних економічних інтересів. Чинниками сприяння не лише стабілізації економіки, а й економічного зростання прийнято вважати вдосконалення організації й управління виробництвом, використання інновацій у відтворювальному процесі, зростання продуктивності праці тощо. Кожен із цих чинників так чи інакше пов'язаний з економічними

інтересами, від узгодження яких залежить розв'язання багатьох проблем індивідуального розвитку суб'єктів господарювання й регіональної конкурентоспроможності, що спричинені деградацією ресурсного потенціалу, технологічною й економічною розбалансованістю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблеми розвитку аграрного підприємництва, розробка теоретико-практичних та методологічних засад забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва в умовах вступу до ЄС. Серед авторів наукових розробок з цієї проблеми слід виділити таких вчених: Андрійчука В., Варналій З., Дем'яненко М., Демчика І., Збарського М., Лупенка Ю., Маліка М., Меселя-Веселяка В., Пасхавера Б., Саблука П., Ситника В., Шпикуляка О., Шпичака О., Юрчишина В. та ін.

Метою дослідження є розробка теоретичних засад щодо удосконалення кооперативно-інтеграційного розвитку аграрного підприємництва в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Цільовою орієнтацією регіональної політики розвитку європейських країн, в першу чергу, виступає забезпечення конкурентоспроможності окремих регіонів, від якої залежать конкурентні переваги економіки об'єднаної Європи на світовому ринку, а також її здатність використовувати такі властиві їй фактори розвитку, як інвестиційні та інноваційні ресурси, можливості електронної комерції, швидка адаптація до нових технологій, зростаюча продуктивність праці тощо [1].

Розвиток підприємництва є предметом дослідження ученими різних фахових напрямів, представниками певних наукових шкіл, ідеологами, політиками. Але провідне місце серед них займає проблема підприємництва як система особливих функцій, спрямованих на забезпечення розвитку і вдосконалення господарського механізму, постійне оновлення економіки господарюючих суб'єктів, створення інноваційного поля діяльності. Саме цей напрям соціально-економічного розвитку стає предметом дослідження не лише науковців, а й тих, кого цікавить можливість практичного впровадження ідей, пов'язаних із різними аспектами підприємництва [2].

Дослідження показують, що важливими принципами вільного розвитку аграрного підприємництва в умовах євроінтеграції є: використання різноманітних форм власності та господарювання; поєднання різних розмірів підприємств; переважний розвиток малого підприємництва; збереження та раціональне використання наявної матеріально-технічної бази для виробництва продовольчої продукції.

З огляду форм економічної і типів організаційної інтеграції можна зробити висновок, що в аграрному секторі України в основному створено умови для посилення інтеграційних процесів з метою створення конкурентоспроможного великотоварного агропромислового виробництва з можливим застосуванням механізмів взаємовідносин:

- кооперативних, особливо важливих для об'єднання діяльності особистих селянських, фермерських господарств, сільсько-господарських виробничих кооперативів;

- асоціативних, що об'єднують як великі, так і малі форми сільськогосподарського підприємництва;

- корпоративних, що об'єднують переважно діяльність сільськогосподарських підприємств корпоративного типу (товариств з обмеженою відповідальністю, повною відповідальністю, командитних товариств, акціонерних товариств відкритого та закритого типів тощо).

Завданням державних, регіональних і місцевих самоврядних органів влади є стимулювання розвитку таких організаційних форм об'єднань, які поряд з забезпеченням інноваційного розвитку конкурентоспроможного виробництва здійснюватимуть позитивний вплив на розвиток сільських територій.

Успішне функціонування інтеграційних формувань вбачається можливим за умови удосконалення економічних взаємовідносин між його учасниками. Головне в системі цих відносин – механізм одержання позитивного синергетичного ефекту від спільної діяльності у вигляді максимізації прибутку при мінімальних витратах.

Досвід аграрних перетворень в Україні переконливо свідчить про недостатнє теоретичне обґрунтування проблем трансформації відносин власності в умовах євроінтеграції. Важливе значення має розробка методології і об'єктивний аналіз практики, виявлення переваг і недоліків тих чи інших видів підприємницьких структур, розробка пропозицій і підходів до їх формування та функціонування, побудова внутрішньогосподарських економічних відносин.

Окремі організаційні механізми являють собою форми зв'язків учасників агропромислової інтеграції, а також форми управління процесами спільної діяльності (організаційні, економічні і нормативно-правові норми й правила взаємодії). Вони впливають на учасників шляхом цілеспрямованого регулювання цих відносин при формуванні, функціонуванні і розвитку інтеграційних процесів в певній галузі. Рівень їх досконалості та ефективності визначається тим, наскільки забезпечене узгодження економічних інтересів і кожний учасник зорієнтований на досягнення кінцевих цілей об'єднання.

Ефективність створення агропромислового об'єднання залежить від ступеня наукової обґрунтованості вибудованої організаційно-економічної схеми взаємодії суб'єктів інтеграції, її здатності підтримувати і розвивати виробничо-економічні зв'язки.

Ряд вчених, що займаються дослідженнями в області агропромислової інтеграції, дотримується думки про необхідність вивчення даного явища з двох позицій: форми, яка регламентує спільну діяльність, і змісту, що визначає характеристики зв'язків учасників.

З огляду на вище зазначене, нами розроблений науково-методичний підхід до обґрунтування альтернативних форм побудови системи кооперативно-інтеграційних взаємовідносин на основі встановлення відповідності між характером, тісністю виробничо-економічних взаємозв'язків і організаційною моделлю їх оформлення [3].

Етап 1. *Оцінка тісноти виробничо-економічних зв'язків суб'єктів.* Встановлено, що існують типи об'єднань суб'єктів господарювання, що розрізняються тісністю виробничо-економічних зв'язків між ними. Тому можна виокремити м'які і жорсткі типи зв'язків виробників.

Аналіз організаційно-економічних параметрів відносин дозволяє охарактеризувати зміст інтеграційної взаємодії, оцінити тісноту і визначити тип виробничо-економічних зв'язків учасників.

Етап 2. *Вибір способу оформлення відносин.* Встановлено, що виявлення чинників, які сприяють (або перешкоджають) використанню потенціалу кожної форми, дозволяє зробити вибір схеми побудови інтеграційного механізму і оцінити можливість її ефективної реалізації. З цією метою нами виділено дві групи факторів: *структуруючі* – обумовлюють вибір способу встановлення зв'язків між підприємствами (табл. 1); *функціональні* – визначають ефективність взаємодії суб'єктів в рамках обраної форми з урахуванням її організаційно-правових особливостей.

Аналіз структуруючих чинників дозволяє виокремити мотиваційні, технологічні та організаційні аспекти взаємовідносин суб'єктів і на цій основі визначити прийнятну (альтернативну) організаційну форму інтеграційної взаємодії.

Етап 3. *Аналіз параметрів організаційно-економічного механізму обраної форми інтеграції.* Встановлено, що складові інтеграційного механізму є інструментами встановлення відповідності між формою і змістом взаємодії суб'єктів. У зв'язку з цим, нами сформовано набір функціональних факторів, що впливають на ефективність взаємодії учасників в вибраній формі, а саме: організаційну побудову (склад учасників; замкнутість виробничого циклу); організаційно-правові

засади (цілі; організаційно-правова форма учасників); власність (спосіб формування інтегрованого об'єкта власності); управління виробництвом (система управління); розподільні відносини (зацікавленість в спільному розвитку учасників).

Таблиця 1

Фактори вибору форм євроінтеграційної взаємодії

Група	Фактори
Мотиваційні	Конкуренція ринку сільськогосподарської продукції; направлення і ступінь залежності приватних цілей; ступінь відповідності рівнів розвитку учасників і ін.
Організаційні	Межі економіко-географічної зони функціонування; принципи побудови (кооперативні, акціонерні); централізація управлінських функцій; наявність інвестиційних, банківських структур тощо.
Технологічні	Рівень продуктової спеціалізації учасників; рівень технологічної пов'язаності; довжина виробничого ланцюга та ін.

Етап 4. *Виявлення сильних та слабких сторін вибраної форми взаємодії.* Реалізація даного етапу забезпечує завершеність процесу вибору форми шляхом аналізу можливих наслідків дії структуроутворюючих і функціональних факторів.

Запропонована розробка носить рекомендаційний характер і, при використанні на практиці, сприятиме підвищенню ефективності взаємодії суб'єктів в рамках інтеграційного формування шляхом виявлення областей господарювання, які найбільшою мірою схильні до виникнення протиріч між учасниками та потребують постійного контролю і координації спільних дій.

Висновки. Створення організаційних форм агропромислової інтеграції та їх удосконалення мають вивести агропромислове виробництво на якісно новий етап розвитку, що відповідає вимогам ринкової економіки європейських країн, при цьому досягнувши високої ефективності за рахунок впровадження нових інтенсивних технологій, що забезпечують безвідходність у переробці сільськогосподарської сировини, економію живої й уречевленої праці, скорочення і повну ліквідацію втрат ресурсів та готової продукції, та сприятиме виходу агропромислового виробництва нашої держави на новий світовий рівень.

Список використаних джерел

1. Соціально-економічні проблеми розвитку сільських територій: регіональний аспект: кол. монографія / [В.І. Ткачук, А.О.

- Соколова, Т.М. Ратошнюк та ін.]; за ред. В.І. Ткачука; Видавництво ПП «Рута», 2014. 356 с.
2. Романова Л.В. Управління підприємницькою діяльністю: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 240 с.
 3. Ратошнюк Т.М., Мартинюк М.А. Роль аграрного підприємництва у розвитку національної економіки // International Scientific Conference Anti-Crisis Management : State, Region, Enterprise : Conference Proceeding, Part II, November 17 th, 2017. Le Mans, France: Baltija Publishing, P. 11-14.